

ПОТЕНЦІАЛ І ТЕНДЕНЦІЇ ІННОВАЦІЙНОГО РОЗВИТКУ ЕКОНОМІКИ УКРАЇНИ

©Акімова С.О., Корнєєва Т.С., 2017

Інноваційність є визначальною характеристикою сучасних науково-технічних, виробничих, соціально-економічних та усіх суспільних процесів. Від оволодіння інноваційними механізмами залежить розвиток України: чи рухатиметься вона в напрямі входження до числа розвинених країн, чи залишиться стагнуючою країною на узбіччі науково-технічного і соціального прогресу. Це пов'язано з загальними закономірностями суспільного розвитку, згідно з якими у світі відбувається перехід від переважно відтворювального до інноваційного типу розвитку.

Вплив інновацій на соціально-економічний розвиток може призвести до радикальних структурних змін в економіці та суспільстві і значно вплинути на весь ланцюжок створення вартості – від постачальників до кінцевих користувачів.

Україна значно відстає від країн ЄС за рівнем технологічного розвитку та продуктивністю виробництва. Більшість підприємств залишаються зі старим обладнанням, а отже не провадять інноваційної діяльності. Збереження існуючої моделі розвитку реального сектору економіки України з орієнтацією на низькотехнологічні виробництва та експорт може призвести до зниження конкурентних позицій держави і подальшого нарощування технологічного відставання від розвинутих країн [1].

Питання інноваційного розвитку національної економіки та обґрунтування стратегічних напрямів ґрунтовно досліджено в працях вчених, таких як В. Гриньова, В. Гесць, О. Єпіфанова, О. Собкевич, О. Стреліна, В. Тищенко та ін.

Загальна мета доповіді в першу чергу полягає у виявленні потенціалу та обґрунтуванні тенденцій, стратегічних напрямів інноваційного розвитку держави в умовах подальшої інтеграції України у світовий економічний та науково-технологічний простір.

Україна у 2016 р. посідала 71 місце серед 144 країн світу за субіндексом «Інновації», при цьому останніми роками спостерігається динаміка погіршення складових субіндексу. Так, протягом 2008–2016 рр. в Україні знизився рівень здатності здійснювати інноваційну діяльність, погіршилась якість науково-дослідних закладів, скоротились витрати компаній на здійснення НДДКР та обсяги закупівель державою високотехнологічних товарів. Також відзначається низький рівень співпраці у дослідній діяльності між закладами освіти та промисловістю, кількості зареєстрованих патентів на винахід, забезпеченості вченими та інженерами [3].

Рівень інноваційності продукції, як співвідношення частки інноваційної в загальному обсязі реалізованої продукції, в промисловості України становив 3,8% у 2011 р. і 3,3% у 2016 р., у переробній промисловості – 5,4 і 4,9% відповідно. Рівень наукомісткості виробництва відображає частку витрат на дослідження і розробки в загальному обсязі реалізованої продукції. Значення цього показника в Україні залишається низьким. Більше того, його динаміка в промисловості в останні роки була негативною.

Загальна кількість впровадження нових видів технологічних процесів в промисловості України у 2016 р. становила 2188 процесів, а у 2013 р. – 1576 процесів, у тому числі в переробній промисловості – 2096 і 1491 процесів відповідно. Обсяги впровадження виробництва інноваційних видів продукції переробної промисловості України у 2016 зменшилися порівняно з 2012 р. до 3127 найменувань, або на 7,9%, що майже відповідає темпам падіння показника у промисловості в цілому (7,8%). Водночас використання інноваційних технологій та випуск оновленої продукції у промисловості є передумовою її відродження та підвищення конкурентоспроможності.

Першорядного значення сьогодні набувають енергозберігаючі технології і використання нетрадиційних енергоресурсів. Базовими тут є принципово нові енергозберігаючі технології (високоєфективні мініенергетичні установки, енергозберігаючі способи передачі енергії); нетрадиційні енергоресурси та нові покоління генераторів енергії (ефективні гідроелектричні, атомні генератори нового покоління, теплові насоси, ефективні технології використання сонячної, вітрової енергії, підземного тепла), засоби і системи контролю за витратами і втратами енергії.

Важливим напрямом модернізації економіки на інноваційній основі є розробка систем машин і виробничих технологій нових поколінь. Цей напрям обумовлений необхідністю майбутньої великомасштабної заміни застарілих основних фондів у більшості виробництв. При цьому неприпустима орієнтація на збереження технологій четвертого укладу, що консервують низьку конкурентоспроможність продукції. Потрібна оцінка стану і перспектив переходу до систем машин і технологій нових поколінь [6].

Послуги (у широкому розумінні) відіграють провідну роль у сучасній економіці: за даними Світового банку близько 70% світового ВВП створюється саме у сфері послуг (СП). В Україні у 2016 р. значення цього показника становило 61%.

Протягом 2014–2016 рр. в Україні частка інноваційно-активних підприємств коливалась у межах 20% від загальної кількості обстежених підприємств. Найбільш інноваційно-активними підприємствами СП були малі та середні підприємства, частка яких у загальній кількості інноваційно-активних підприємств СП становила близько 90%, що обумовлено радше структурою вибірок обстежень, ніж більшою схильністю малого бізнесу до інновацій. Серед підприємств СП інноваційною активністю виділялися компанії фінансового сектора, очевидно, що інновації в цьому секторі (як технологічні, так і нетехнологічні) мають більше значення для успішної роботи, ніж у "традиційних" секторах.

Основним напрямом інноваційної діяльності та інноваційних витрат для виробників послуг з технологічними інноваціями було придбання машин, обладнання та програмного забезпечення, а також, певною мірою, тренінги та навчальна підготовка для інноваційної діяльності. Проведенням внутрішніх науково-дослідних робіт (НДР) у 2016 році займались лише 16,9% підприємств, а зовнішніх – 9,3%. При цьому витрати на проведення внутрішніх НДР становили 2,3%, а зовнішніх – 3,1% від загальних витрат підприємств. Разом із цим частки малих, середніх і великих підприємств з технологічними інноваціями, що проводили внутрішні НДР, були майже однакові, що свідчить про відсутність суттєвої залежності між розміром підприємств і проведенням власних досліджень і розробок (ДіР) [2,3].

Розвиток інноваційної діяльності традиційних секторів промисловості України у коротко- та середньостроковій перспективі мають розвиватись таким чином:

- основою підвищення технологічного рівня вітчизняних промислових підприємств має стати комплексна модернізація виробництва з впровадженням сучасних досягнень вітчизняної і світової науки й техніки;

- до пріоритетних виробництв, які визначатимуть основний вектор розвитку наукомістких видів діяльності машинобудування, слід віднести: виробництво авіаційної і ракетно-космічної техніки, приладобудування, суднобудування, виробництво новітнього рухомого складу та іншого обладнання для залізничного транспорту, верстатно-інструментальне, енергетичне і сільськогосподарське машинобудування, виробництво електронної техніки та засобів зв'язку. В напрямі ресурсо- і енергозбереження, екологізації виробництва та підвищення його загального рівня ефективності необхідно розробити технологічне обладнання для модернізації базових галузей промисловості;

- галузь приладобудування має орієнтуватися на максимальне задоволення потреби економіки в сучасних приладах контролю та вимірювання, які мають знайти широке застосування в процесах технічного переоснащення систем зв'язку і транспорту, в автоматизованих системах управління технологічними процесами і роботизованими комплексами;

- посилення кооперації між державними лабораторіями і НДІ та інноваційно-активними виробниками послуг за рахунок запровадження спеціальних науково-дослідних програм розробки сервісних інновацій;

- для збільшення частки інноваційно-активних виробників, з одного боку, і посилення міжнародної кооперації – з іншого, можна запровадити інноваційні ваучери для неінноваційних підприємств, що дозволять отримувати передові технологічні і нетехнологічні інновації без прямого фінансування держави.

1. Гриньова В.М., Колодізєв О.М. Інноваційний розвиток економіки України як стратегічний напрям підвищення її конкурентоспроможності у світі // Вісник економічної науки України. - 2014. - №1. - С. 140-143. - Режим доступу: www.nbuv.gov.ua/UJRN/Venu_2014_1_35.
2. Стреліна О.М. Інноваційний розвиток економіки України: проблеми та перспективи // Ефективна економіка: Електронне наук. фахове видання Дніпропетр. держ. аграр.-економ.ун.-т.– 2013.– №7 // www.economy.nayka.com.ua.
3. Інноваційна Україна 2020: національна доповідь / за заг. ред. В.М. Гейця та ін.; НАН України. – К., 2015. – 336 с. – Режим доступу: <http://dspace.nbuv.gov.ua/handle/123456789/87204>.
4. Проект «Стратегії інноваційного розвитку України на 2010–2020 роки в умовах глобалізаційних викликів» [Електронний ресурс] – Режим доступу: www.pir.dp.ua/uploads/StrategizInnovRazvitiyaUkr.doc.
5. Офіційний сайт державної служби статистики України [Електронний ресурс] – Режим доступу: www.ukrstat.gov.ua/
6. Корнеева Т.С. Исследование влияния факторов развития национальной экономики Украины на эффективность труда / Т.С. Корнеева // Administrarea Publică. Academia de Administrare Publică. - 2015. - iulie - septembrie 2015 nr. 3 (87). - С.108-114. - Режим доступу до журн.: <http://dspace.kntu.kr.ua/jspui/handle/123456789/2183>.
7. Петренко М.М., Корнєєва Т.С. Інтелектуалізація основного капіталу як визначальний фактор економічного розвитку // Наукові праці КНТУ.– Серія: Економічні науки.– 2005.– №8. – С. 75–77. - Режим доступу: <http://dspace.kntu.kr.ua/jspui/bitstream/123456789/2573/1/9.pdf>.